

УДК 332.1

Музичка О. М.,

olexmu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2625-5741,

Researcher ID: F-2153-2019,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Ощипко С. А.,

vasulushunsnizhana@gmail.com,

магістр, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто теоретико-методичні та практичні аспекти фінансового забезпечення регіонального розвитку як ключового чинника зміцнення національної безпеки України. Актуальність дослідження зумовлена зростаючою роллю регіонів у системі соціально-економічних перетворень, потребою формування ефективних механізмів фінансування та адаптації державної політики до умов воєнного стану й післявоєнного відновлення. Рівень фінансової спроможності регіонів визначає не лише їх соціально-економічний потенціал, а й стабільність держави, адже децентралізація та фінансова самостійність громад стали базовими елементами національної безпеки. Наголошено на необхідності комплексного підходу до формування джерел фінансування регіонального розвитку: бюджетних, податкових, інвестиційних, кредитних та грантових ресурсів. Ефективна організація міжбюджетних відносин, використання місцевих податків, залучення приватного капіталу та міжнародної допомоги здатні забезпечити стійкість соціально-економічних процесів на місцях. Водночас окреслено ризики фінансової залежності від зовнішніх кредиторів і донорів, що може загрожувати фінансовому суверенітету. Особливу увагу приділено значенню регіональних інвестиційних програм, спрямованих на розвиток інфраструктури, відновлення виробництва, підвищення енергоефективності та впровадження інновацій. Належне фінансове забезпечення таких програм сприяє економічній стійкості, зайнятості, зменшенню нерівності та зростанню конкурентоспроможності регіонів. Регіональний розвиток у сучасних умовах є індикатором національної безпеки, забезпечуючи збалансованість та знижуючи ризики соціальних конфліктів. Зроблено висновок, що формування ефективної системи фінансового забезпечення регіонального розвитку є важливою передумовою економічного зростання й політичної стабільності України. Необхідним є удосконалення законодавчої бази, посилення фінансового контролю та прозорості, зміцнення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування. Це сприятиме фінансовій незалежності регіонів і створить умови для сталого розвитку, який стане надійною основою національної безпеки.

Ключові слова: фінансове забезпечення, регіональний розвиток, національна безпека, бюджетна політика, децентралізація, фінансова спроможність, економічна стабільність.

Myzychka O. M.,

olexmu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2625-5741,

Researcher ID: F-2153-2019,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Economic Security, Banking and Insurance Business, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

Oshchipko S. A.,

vasulushunsnizhana@gmail.com,

Master's degree student, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

FINANCIAL PROVISION OF REGIONAL DEVELOPMENT AS THE BASIS OF UKRAINE'S NATIONAL SECURITY

Abstract. The article examines the theoretical, methodological and practical aspects of financial support for regional development as a key factor in strengthening the national security of Ukraine. The relevance of the study is due to the growing role of regions in the system of socio-economic transformations, the need to form effective financing mechanisms and adapt state policy to the conditions of martial law and post-war recovery. The level of financial

capacity of regions determines not only their socio-economic potential, but also the stability of the state, because decentralization and financial independence of communities have become basic elements of national security. The need for a comprehensive approach to the formation of sources of financing for regional development is emphasized - budgetary, tax, investment, credit and grant resources. Effective organization of intergovernmental relations, the use of local taxes, attracting private capital and international aid can ensure the stability of socio-economic processes in the field. At the same time, the risks of financial dependence on external creditors and donors, which may threaten financial sovereignty, are outlined. Particular attention is paid to the importance of regional investment programs aimed at developing infrastructure, restoring production, increasing energy efficiency and introducing innovations. Proper financial support for such programs contributes to economic stability, employment, reducing inequality and increasing the competitiveness of regions. Regional development in modern conditions acts as an indicator of national security, ensuring balance and reducing the risks of social conflicts. It is concluded that the formation of an effective system of financial support for regional development is an important prerequisite for economic growth and political stability in Ukraine. It is necessary to improve the legislative framework, strengthen financial control and transparency, and strengthen the institutional capacity of local governments. All of the above will contribute to the financial independence of regions and create conditions for sustainable development, which will become a reliable basis for national security.

Key words: financial security, regional development, national security, budget policy, decentralization, financial capacity, economic stability.

JEL Classification: H56, R10, R13, R58

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2025-84-24>

Постановка проблеми. Фінансове забезпечення регіонального розвитку є одним із ключових чинників зміцнення національної безпеки України, оскільки саме від достатності та ефективності фінансових ресурсів залежить соціально-економічна стабільність регіонів, відновлення інфраструктури та підтримка життєдіяльності населення. В умовах воєнних дій та масштабних руйнувань традиційні механізми фінансування виявилися недостатніми, а потреби у ресурсах значно перевищують можливості державного та місцевих бюджетів. Багато територіальних громад стикаються з дефіцитом надходжень, інвестиційною пасивністю та зростанням соціальних видатків, що ускладнює виконання ними базових функцій. Це підвищує вразливість держави загалом, адже фінансова неспроможність регіонів може призвести до соціальних дисбалансів, загострення економічних проблем та ослаблення системи національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансового забезпечення регіонального розвитку та спроможності територіальних громад широко висвітлена у працях вітчизняних авторів. Зокрема, у дослідженнях О. Кириленко та Я. Баранця розглянуто досвід формування фінансової бази ОТГ та можливості підвищення дохідності місцевих бюджетів. Р. Фросіняк аналізує зміни у структурі доходів і видатків громад в умовах воєнного стану та управлінські виклики на місцевому рівні.

Аналітичні звіти SALAR International та порталу «Децентралізація» надають порівняльну оцінку фінансової спроможності громад у 2021–2023 рр., виявляють територіальні диспропорції та окреслюють потребу в диференційованій підтримці. Методичні матеріали Міністерства розвитку громад пропонують оновлені підходи до оцінювання спроможності з урахуванням воєнних факторів [1].

У сукупності ці роботи створюють наукову основу для подальшого дослідження фінансової стійкості регіонів як чинника національної безпеки.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування ролі фінансового забезпечення як ключового ресурсу регіонального розвитку та складової національної безпеки України. Завданням є проаналізувати сучасний стан фінансової спроможності регіонів, оцінити ефективність чинних бюджетних та інвестиційних механізмів, визначити наявні проблеми та можливості їх удосконалення. Особливу увагу приділено пошуку додаткових джерел фінансування, зокрема міжнародної допомоги та приватних інвестицій, а також формуванню практичних рекомендацій для зміцнення фінансової бази регіонів у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стабільність є наріжним каменем національної безпеки України, оскільки забезпечує ефективне функціонування державних інститутів, соціальну згуртованість та економічну стійкість. Особливу роль у цьому контексті відіграє фінансове забезпечення регіонального розвитку, яке безпосередньо впливає на економічну та соціальну стабільність країни. В умовах децентралізації та воєнного стану важливість ефективного фінансування на місцевому рівні зростає, оскільки це сприяє зменшенню регіональних диспропорцій та зміцненню обороноздатності держави.

Фінансова безпека регіону є ключовим елементом національної безпеки, адже визначає стійкість соціально-економічних процесів та здатність територій забезпечувати власний розвиток і реагувати на виклики. Вона полягає у формуванні достатніх фінансових ресурсів та їх раціональному розподілі для потреб населення, підтримання інфраструктури та реалізації стратегічних проєктів. Особливо важлива фінансова стійкість в умовах воєнної агресії та економічної нестабільності [6].

Ключовим аспектом є фінансова автономія регіону — здатність самостійно формувати дохідну базу бюджету залежно від розвитку місцевого бізнесу, податкової бази, інвестиційної привабливості та ефективності управління ресурсами. Високий рівень автономії забезпечує стійкість у кризових ситуаціях.

Важливим елементом є фінансова стабільність, що передбачає безперервність фінансування суспільних потреб і програм розвитку незалежно від зовнішніх коливань, наявності резервів та механізмів страхування ризиків. У воєнний час це набуває особливого значення через підвищене навантаження на місцеві бюджети [10].

Третій компонент – фінансова ефективність, здатність досягати максимального соціально-економічного результату за раціонального використання ресурсів, пріоритетного планування витрат та застосування сучасних інструментів фінансового менеджменту, що особливо важливо в умовах обмежених ресурсів.

Згідно з аналітичними дослідженнями українських науковців та експертів у сфері публічних фінансів, саме поєднання цих трьох складових – автономії, стабільності та ефективності – створює міцний фінансовий фундамент для регіонального розвитку [5, 8]. Практика показує, що регіони, які мають потужну дохідну базу, стабільні надходження та ефективно управляють бюджетами, демонструють вищі соціально-економічні показники, меншу залежність від державних дотацій та більшу стійкість до криз. Натомість території з низьким рівнем фінансової самостійності часто опиняються у «зоні ризику»: вони більш вразливі до макроекономічних шоків, політичних рішень та не здатні самостійно забезпечити реалізацію навіть базових соціальних програм.

Проаналізуємо доходи місцевих бюджетів за період 2020–2024 рр. (табл. 1).

У 2020–2024 роках доходи місцевих бюджетів України загалом демонстрували позитивну динаміку, хоча розвиток окремих джерел був нерівномірним. Основним джерелом залишаються податкові надходження, які зросли з 285,6 млрд грн до 441,1 млрд грн, що свідчить про поступове зміцнення фінансової бази регіонів. Неподаткові доходи майже подвоїлися – з 21,5 млрд грн до 43,6 млрд грн, що вказує на активніше залучення місцевими громадами власних ресурсів.

Надходження від операцій з капіталом зросли на 1,38 млрд грн, але залишаються нестабільними через низьку активність приватизаційних процесів. Внесок державних трансфертів збільшився з 160,2 млрд грн до 187,9 млрд грн, однак у 2022 році спостерігалось суттєве падіння через перерозподіл коштів у перші місяці війни.

Особливо показовим є зростання міжнародної допомоги – з 146,3 млн грн у 2020 році до 1,43 млрд грн у 2024 році, що відображає розширення партнерств і підтримку відновлення територій. Водночас обсяги цільових фондів дещо скоротилися, що пов'язано зі зміною фінансових пріоритетів.

Загалом доходи місцевих бюджетів зростають, що свідчить про поступове посилення фінансової спроможності регіонів. Проте залежність від державних коштів та нестабільність деяких джерел залишаються викликами для забезпечення стійкого регіонального розвитку та фінансової безпеки держави [3].

Розглянемо рівень фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року (рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка доходів місцевих бюджетів за 2020-2024 рр., млн грн

Найменування	2020	2021	2022	2023	2024	Відхилення 2024/2020 рр.
Податкові надходження	285571,5	346713,1	393460,6	434540,9	441094,1	155522,6
Неподаткові надходження	21462,5	27183,0	22041,1	36511,3	43603,7	22141,2
Доходи від операцій з капіталом	3473,0	3462,2	2275,9	3621,8	4854,8	1381,8
Від органів державного управління	160177,0	202733,2	136753,7	177385,1	187932,4	27755,4
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	146,3	36,0	223,2	197,9	1427,4	1281,1
Цільові фонди	649,3	571,3	342,2	351,7	618,2	-31,1

Джерело: розрахунки авторів за даними [4]

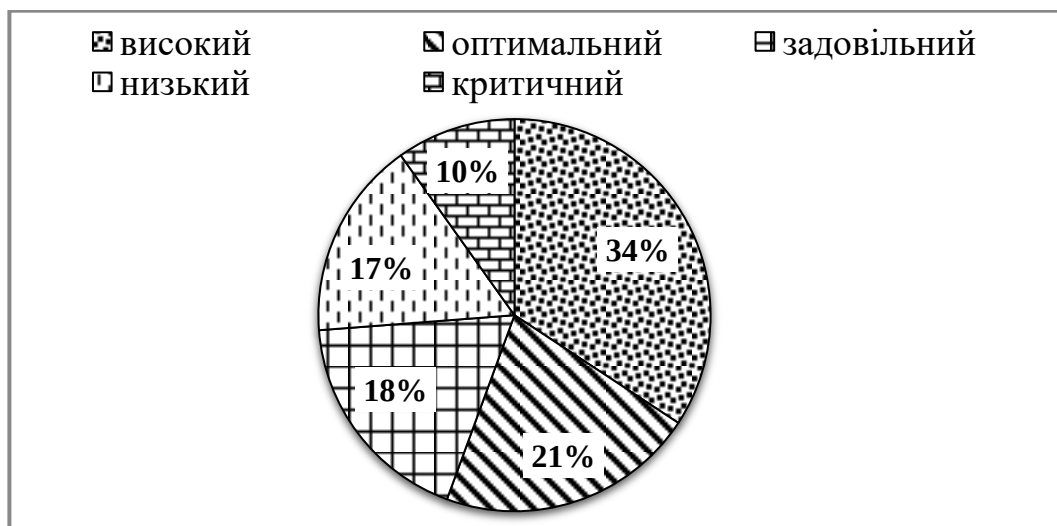

Рис. 1. Результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад за 2024 р.

Джерело: складено на основі [2]

За результатами оцінювання фінансової спроможності територіальних громад, 456 громад віднесено до категорії з високим рівнем спроможності, що становить 34,3% від загальної кількості тих, які підлягали оцінюванню. Лідерами за кількістю фінансово спроможних громад є Київська (58 громад), Дніпропетровська (46) та Полтавська (42 громади) області.

До групи з оптимальним рівнем увійшло 284 територіальні громади (21,3%). Найбільше їх зосереджено в Одеській (26 громад), Дніпропетровській (24) та Вінницькій (22 громади) областях.

Задовільний рівень спроможності мають 242 громади (18,2%), зокрема: Житомирська область – 24 громади, Одеська область – 23, Хмельницька область – 17.

До категорії з низьким рівнем спроможності належать 218 громад (16,4%), серед яких найбільше в Івано-Франківській (23 громади), Чернівецькій (17) та Закарпатській (16) областях [2].

Найвразливішою є група з критичним рівнем фінансової спроможності, куди потрапила 131 громада (9,8%). Найбільше таких у Закарпатській та Чернівецькій областях – по 24 громади, а також у Рівненській області (19) та Івано-Франківській (17).

Варто зазначити, що окрім прифронтових територій, де бойові дії мають високу інтенсивність, істотні проблеми з фінансовою спроможністю зберігаються і в низці західних регіонів. Зокрема, значна кількість територіальних громад із низьким або критичним рівнем фінансової спроможності зафіксована у Закарпатській (24 громади), Івано-Франківській (17), Рівненській (19) та Чернівецькій (24) областях [2].

Фінансова спроможність регіонів України прямо впливає на їх економічний розвиток та соціальну стабільність. Аналіз доходів місцевих бюджетів за 2020–2024 роки показує поступове зміцнення фінансової бази, особливо за рахунок зростання податкових і неподаткових надходжень.

Оцінка 2024 року свідчить про значні диспропорції: 34,3% громад мають високий рівень

спроможності, 21,3% – оптимальний, 18,2% – задовільний, 16,4% – низький та 9,8% – критичний. Проблемні громади є як у прифронтових, так і у західних областях, і це свідчить про те, що фінансова вразливість визначається економічною базою та ефективністю управління, а не лише географією.

Поєднання фінансової автономії, стабільності та ефективності створює міцний фундамент для розвитку регіонів. Регіони з розвинутою дохідною базою та ефективним управлінням бюджетами демонструють кращі соціально-економічні показники та стійкість до криз, тоді як менш спроможні громади потребують додаткової підтримки [9].

Значну роль відіграє міжнародна допомога та приватні інвестиції, які у 2024 році стали важливим джерелом фінансування відновлення громад. Поєднання власних доходів, державних трансфертів та зовнішньої підтримки забезпечує фінансову стабільність і створює умови для довгострокового розвитку територій [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведене дослідження підтверджує, що фінансове забезпечення регіонального розвитку є ключовою складовою національної безпеки України. Підвищення фінансової автономії громад, стабілізація джерел доходів та підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами дозволяють зміцнювати соціально-економічну стійкість регіонів і підтримувати обороноздатність держави.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцінюванням ефективності наявних механізмів фінансової децентралізації, вивченням впливу міжнародної допомоги на стійкість громад, а також розробкою нових моделей управління місцевими фінансами в умовах воєнного та післявоєнного відновлення. Особлива увага має приділятися створенню інструментів підтримки для громад із низьким і критичним рівнем спроможності, що дозволить зменшити регіональні диспропорції та зміцнити фінансову базу України в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Визначення фінансової спроможності територіальних громад із центрами у середніх містах (кейс областей Українського Полісся). *Електронна бібліотека Житомирського державного університету*. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/41057> (дата звернення: 04.10.2025).

2. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2024 року. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/19455> (дата звернення: 04.10.2025).

3. Порівняльний аналіз фінансової спроможності територіальних громад (на основі показників 2021 та 2023 років). *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/18171> (дата звернення: 04.10.2025).

4. Портал «Бюджет для громадян». *Access Denied*. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 04.10.2025).

5. Смолінська С., Овчиннікова Т. Фінансове забезпечення регіонального розвитку на сучасному етапі розвитку України. *Молодий вчений*. 2021. № 3 (91). С. 106-110. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-24> (дата звернення: 04.10.2025).

6. Фросіняк Р. В. Фінансова спроможність територіальних громад в умовах воєнного стану в Україні: управлінські виклики та адаптація. *Центральноукраїнський вісник права та публічного управління*. 2025. № 1. С. 86-93. URL: <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-1-11> (дата звернення: 04.10.2025).

7. Штанцель С. Е. Стратегії забезпечення фінансової безпеки як складової національної безпеки України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2024. № 3. С. 78-84. URL: <https://doi.org/10.51547/ppr.dp.ua/2024.3.12> (дата звернення: 04.10.2025).

8. Kvasniy L. H., Lobyk O. O. Theoretical foundations for the development of the financial and economic capacity. *Regional economy*. 2023. No. 4(110). P. 13-19. URL: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-4-2> (date of access: 04.10.2025).

9. Kyrylenko O., Baranets J. Experience of ensuring the financial capacity of united territorial communities. *Herald of ternopil national economic university*. 2020. No. 3(97). P. 54-68. URL: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.054> (date of access: 04.10.2025).

10. Liakhovych O. O., Piddubna L. V. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки регіону. *Bulletin national university of water and environmental engineering*. 2022. T. 4, № 100. С. 80. URL: <https://doi.org/10.31713/ve420228> (дата звернення: 04.10.2025).

biblioteka Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu, available at: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/41057> (data zvernennia: 04.10.2025).

2. Otsinka finansovoi spromozhnosti terytorial'nykh hromad za pidsumkamy 2024 roku, *Detsentralizatsiia v Ukraini*, available at: <https://decentralization.ua/news/19455> (data zvernennia: 04.10.2025).

3. Porivnial'nyj analiz finansovoi spromozhnosti terytorial'nykh hromad (na osnovi pokaznykiv 2021 ta 2023 rokiv), *Detsentralizatsiia v Ukraini*, available at: <https://decentralization.ua/news/18171> (data zvernennia: 04.10.2025).

4. Portal «Biudzhets dlia hromadian», *Access Denied*, available at: <https://openbudget.gov.ua/> (data zvernennia: 04.10.2025).

5. Smolins'ka, S., Ovchynnikova, T. (2021), Finansove zabezpechennia rehional'noho rozvytku na suchasnomu etapi rozvytku ukrainy. *Molodyj vchenyj*, № 3 (91), s. 106-110, available at: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-24> (data zvernennia: 04.10.2025).

6. Frosiniak, R. V. (2025), Finansova spromozhnist' terytorial'nykh hromad v umovakh voiennoho stanu v ukraini: upravlins'ki vyklyky ta adaptatsiia, *Tsentral'noukraïns'kyj visnyk prava ta publichnoho upravlinnia*, № 1, s. 86-93, available at: <https://doi.org/10.32782/cuj-2025-1-11> (data zvernennia: 04.10.2025).

7. Shtantsel', S. E. (2024), Stratehii zabezpechennia finansovoi bezpeky iak skladovoi natsional'noi bezpeky ukrainy, *Dniprovsk'kyj naukovyj chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava*, № 3, s. 78-84, available at: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2024.3.12> (data zvernennia: 04.10.2025).

8. Kvasniy, L. H. and Lobyk, O. O. (2023), Theoretical foundations for the development of the financial and economic capacity. *Regional economy*, No. 4(110), p. 13-19, available at: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-4-2> (date of access: 04.10.2025).

9. Kyrylenko, O. and Baranets, J. (2020), Experience of ensuring the financial capacity of united territorial communities, *Herald of ternopil national economic university*, No. 3(97), p. 54-68, available at: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.054> (date of access: 04.10.2025).

10. Liakhovych, O. O. and Piddubna, L. V. (2022), Teoretychni zasady zabezpechennia finansovoi bezpeky rehionu. *Bulletin national university of water and environmental engineering*, t. 4, № 100, s. 80, available at: <https://doi.org/10.31713/ve420228> (data zvernennia: 04.10.2025).

Стаття надійшла: 11.10.2025

Стаття прийнята: 14.11.2025

Стаття опублікована: 30.12.2025

REFERENCES

1. Vyznachennia finansovoi spromozhnosti terytorial'nykh hromad iz tsentramy u serednikh mistakh (kejs oblastej Ukrain's'koho Polissia), *Elektronna*